

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΣΤ΄ ΚΑΙ ΤΟ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ *)

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων δὲν εἶναι ἄπορον πῶς ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος εὐθύς ἅμα τῇ προφορικῇ ἀνακοινώσει τῆς βουλγαρικῆς Ἀποστολῆς περὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγγράφου ἐξέφρασεν εἰς τοὺς κομιστὰς αὐτοῦ ἐκπληξιν αὐτοῦ διὰ τὴν τοιαύτην τῶν ἀρχιερέων ἀπόνοιαν, διεφώτισε δὲ αὐτοὺς ὅτι οἱ ἐν λόγῳ ἀρχιερεῖς διὰ τῆς νέας αὐτῶν πράξεως λογίζονται ἀποστάται τῆς οἰκείας κανονικῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς καὶ συνίστα νὰ σπεύσωσι νὰ ἐπανορθώσωσι τὸ παράπτωμα αὐτῶν, δηλῶν ἐπίσης ὅτι θὰ εἰσαγάγῃ τὸ ἐγγράφον εἰς τὴν Σύνοδον¹. Τοῦτο καὶ ἐπραξεν ὁ Πατριάρχης εὐθύς ἀμέσως τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Ἡ Σύνοδος ἀπεδοκίμασε τὴν ἐπιστολὴν, αὐθημερόν δὲ ἐπέστρεψεν αὐτὴν εἰς τοὺς ἐν Ὁρτάκιοι βουλγάρους ἀρχιερεῖς καὶ δι' ἀπαντήσεως, ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν Μητροπολίτην Σόφιας Δωρόθεον καὶ τὸν ἐπίσκοπον Λοφίτζου Ἰλαρίωνα ἐπειράτο τὸ Πατριαρχεῖον νὰ φέρῃ αὐτοὺς εἰς συναίσθησιν τῶν ἀρχιερατικῶν αὐτῶν καθηκόντων καὶ συνίστα αὐτοῖς, ἐφ' ὅσον ἤλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄνευ πατριαρχικῆς ἀδείας, νὰ ἐπανέλθωσι ταχέως καὶ ἀπροφασίστως εἰς τὰς ἑδρας αὐτῶν, ἵνα εὗρωσι τὴν Ἐκκλησίαν ἐπιεικῆ. «Παρὰ προσδοκίαν, ἔγραψε μετὰ πόνου καὶ πικρίας ὁ Πατριάρχης, ἐπληροφορήθην ὅτι ἀρτίως εἰς βασιλεύουσαν καταπλεύσαντες ἐνεδημήσατε αὐτοκλήτως ἐν τῷ κατὰ Βόσπορον χωρίῳ Ὁρτάκιοι, ὅπου οἱ κανονικῶς καθηρημένοι τεχταίνονται καὶ δολοπλοκοῦσι τὴν κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπανάστασιν. Ὅσον παράδοξον τὸ τόλμημα τοῦτο, τοσοῦτο καταστέλλουσα ἡμᾶς, οὐκ ἔχοντες ἐννοῆσαι πῶς ποῖ ἀρχιερεῖς εὐσυνείδητοι καὶ εὐνοχοὶ, τῷ ἀποστολικῷ καὶ πατριαρχικῷ τούτῳ θρόνῳ ἐκκλησιαστικῶς ὑποκείμενοι, ἐτόλμησατε ἄνευ ἀδείας τοῦ κανονικοῦ ὑμῶν πατριαρχοῦ ἐνδημήσαι οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ οὐδ' ἡμῖν αὐτοῖς, οὔτε τοῖς ὑμετέροις ποιμνίοις. Εἰ γὰρ καὶ λόγοι τυχὸν λίαν κατεπείγοντες ἠνάγκασον ὑμᾶς ἐγκαταλιπεῖν τὰ ποιμνία πρὸ τοῦ λαβεῖν δῆθεν τὸν καιρὸν τοῦ διαμνηστῆσαι τὰ αἴτια προσκόντως πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀρχήν, ὠφελεῖτε ὅμως, ἅμα ἐνθάδε περαιωθέντες, τὴν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τραπέσθαι σπουδῇ τῇ πάσῃ πρὸς τὸ δικαιολογῆσαι ἀπὸ ζώσης φωνῆς παραντίκα τὸ ἀπρόοπτον καὶ κατεσπενυσμένον τῆς ἐνδημίας, ἄλλων τε μνησθέντες, ὅσον εἰκὸς τοῖς ἀρχιερεῦσι, καὶ δὴ τῶν κανόνων, ὅσοι κείνται κατὰ κληρικῶν καὶ ἐπισκόπων ἀνταρτίων ἢ λειποτακτούντων. Καίτοι γε αὐτὰ τὰ εἰς τὰς ἡμετέρας χεῖρας περιελθόντα στασιαστικὰ καὶ προσκλητήρια γράμματα, ἃ πρὸς ἐνίους τῶν ἁγίων καὶ φιλησύχῳ ἀρχιερέων ἐπαπελύσατε, αἴρουσι πᾶσαν προφασιολογίαν καὶ προσποίησιν.

*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σ. 227.

1. Γεδεών, 286.

Παρ' οὐδὲν δὲ θέμενοι τὴν τήρησιν τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀπαραιτήτου καθήκοντος τῆς πειθαρχίας, προσετολήσατε καὶ τι πλέον ἐπὶ μείζονι ὕβρει καὶ καταφρονήσει τῆς τε πνευματικῆς ὑμῶν ἀρχῆς καὶ τοῦ οἰκείου ἐπισκοπικοῦ ἐπαγγέλματος· καὶ γὰρ καὶ ἔγγραφον ἀπηθύνετε ἡμῖν ἐπὶ ἀτόπῳ νομιμοποιήσει τῆς παρανόμου καὶ κατακρίτου ὑμῶν ἀνταρσίας. Καὶ δὴ τοῦτο μὲν τὸ ἔγγραφον οἷα παράλογον, παράτολμον καὶ ἀντικανονικότητος γέμον, καὶ ἐπομένως ἐξυβριστικὸν ἐν μέρει μὲν τοῦ κανονικοῦ ὑμῶν πατριάρχου, ἐν γένει δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἣ πνευματικῶς τε καὶ κανονικῶς ὑπόκεισθε, ἐπιστρέφεται τοῖς πέμψασιν ἀποδοκιμασθὲν δλοκλήρως· ὑμεῖς δὲ οἱ ἐπιστεῖλαντες αὐτό, διατελοῦντες ὑποκείμενοι ἐκκλησιαστικῶς τε καὶ πειθαρχικῶς τῇ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ· οὐδεὶς γὰρ δύναται λῦσαι ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν ὄν τυγχάνει δεδωκὸς ὄρκον, οὔτε αὐτὸς ἑαυτὸν ἀπαλλάξει τῆς ἐκ τούτου ἐπικειμένης αὐτῷ ὑποχρέωσως, ἀλλὰ πάντως ἔστιν ἐπίορκος, παρὰ τὸν ὄρκον αὐτοῦ φανεῖς πράττων· ὀφείλετε καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἐντέλλεσθε, ἅμα τῷ λαβεῖν τὴν παρούσαν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιστολήν, ταχὺ φροντίσαι περὶ τοῦ ἐπανελθεῖν ἀπροφασίστως ἐκεῖσε, ὅθεν οὐ καλῶς κατήλθετε, ἵνα δὴ εὗρητε τὴν Ἐκκλησίαν ἐπιεικῆ καὶ συγγνωμονεστέραν, ἐφ' οἷς ὅπως ποτὲ βρῶεως προσημαρτήκατε, μέχρις οὐ σὺν Θεῷ δοθῆ εἰς τὸ βουλγαρικὸν τοῦτο ζήτημα ἢ νόμιμος καὶ κανονικὴ λύσις πρὸς ἡσυχίαν ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν, ὅτε καὶ τὸ ἐπισταλὲν ἡμῖν γράμμα ὑμῶν φανήσεται ὅσης κανονικῆς ἀκριβείας καὶ ὀρθότητος ἔχεται. Ἄλλως γινώτε, ἀδελφοί, ὅτι ἔσεσθε ὑπόλογοί τε καὶ ὑπεύθυνοί πασι τοῖς ἐκ τῶν κανόνων τεταγμένοις ἐπιτιμίαις». Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἔγραφεν ἐν τέλει ὁ Πατριάρχης, «ὁδηγηθῆτω καὶ ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως κύρ Πανάρετος εἰς τὸ ἱερὸν καθῆκον τῆς κανονικῆς αὐτοῦ ὑποταγῆς καὶ πειθαρχίας, ἔργῳ καὶ λόγῳ εὐγνωμόνως καὶ φρονίμως ἀναλογιζόμενος τὴν μέχρι τοῦδε μακρόθυμον ἀνοχὴν τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ μητρὸς καὶ εὐεργέτιδος καὶ κυριάρχου Ἐκκλησίας¹».

Ἄλλὰ μάτην· αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἠκούοντο πλέον παρὰ τῶν δλοταχῶς κατηφοροῦντων ἀποστατῶν· καὶ μόνον ἡ κρατικὴ ἐκτελεστικὴ Ἄρχὴ ἠδύνατο νὰ ἀναγκαιώσῃ τὴν ἀνταρτικὴν δομὴν. Ἀτυχῶς ὅμως ἡ Κυβέρνησις ἦτο, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, αὐτὸς δὴ οὗτος ὁ πραγματικὸς αὐτουργός, ἐξωθῶν ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ χεῖρον τοὺς ἀπαξ ἀπὸ τῆς εὐθείας ἐκτραπέντας Βουλγάρους. Τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα δὲν ἀνήχθη ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς εἰς περιωπὴν διεθνοῦς ὑποθέσεως καὶ πᾶσαι αἱ ἐνδιαφερόμεναι Δυνάμεις Ρωσσία, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Αὐστρία δὲν παρουσιάζονται ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἐνεργοῦσαι περὶ αὐτοῦ, οὐδ' ἐδημοσιεύθησαν διπλωματικά διεθνοῦς σημασίας ἔγγραφα, ἵνα κρίνωμεν τὸ μέρος ἐκάστης αὐτῶν². Ἄλλ' εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ἡ παρασκηνακὴ ἐργασία αὐτῶν ἐβάθυνεν ἐπὶ τοσοῦτον ἐπὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, κατὰ τῆς ὁποίας πάντοτε

1. Γεδεών, σ. 238—240.

2. Περὶ τῆς πολιτικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος ἐκ μέρους τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἀνάγνωθι Κλ. Νικολαΐδου, Ἱστορίαν τοῦ

ἐξεφράζοντο παράπονα ὅτι δὲν ἐφήρμοσε τὸ Χάτι Χουμαγιούν, ὥστε ἀπροκαλύπτως πλέον νὰ ταχθῆ κατὰ τοῦ Πατριαρχείου, ὅπως ἀνενοχλήτως. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ὁ πανοῦργος ἐν Κων)πόλει πρέσβυς τῆς Ρωσίας Ἰγνάτιεφ ἠδυνήθη πάντοτε ὑποκρινόμενος νὰ παρουσιάσῃται πῶς ὡς ἐνδιαφερόμενος ὑπὲρ τῶν πατριαρχικῶν δικαίων καὶ νὰ ὑποκρύπτῃ τὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων στενωτάτην αὐτοῦ συνεργασίαν, ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν τεχνάσματα πολιτικὰ καὶ ἐσκόπει δι' αὐτῶν νὰ προλάβῃ καὶ βεβαίαν ἀντίδρασιν τῆς Πύλης, ὑπόλοιποι πάντοτε κατὰ πάσης Ρωσικῆς ἐν τῇ κράτει προστασίας, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστήσῃ διὰ τοῦ μανδύου τῆς προστασίας ταύτης περισσότερο ὑποπτον τὴν πατριαρχικὴν ἐν τῷ ζητήματι τακτικὴν διὰ τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς φαινομενικοῦ ἐνδιαφέροντος· προελάμβανε δ' ἐπίσης κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον καὶ τὴν ἀντίδρασιν αὐτῶν τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων πρὸς τὰς ὁποίας καὶ συνεβούλευε τοὺς Βουλγάρους νὰ ἔρχονται εἰς στενωτέραν ἐπαφήν. Ὁ Κλεάνθης Νικολαΐδης μνημονεύει ἔγγραφον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλου πρεσβευτοῦ, ὑπὸ ἡμερομ. 24 Δεκεμβρίου 1868 πρὸς τὴν Ἄγγλικὴν Κυβέρνησιν. «Τὸ τελευταῖον μέτρον τῆς Πύλης πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἐνεκοίτησεν ἀρίστην ἐντύπωσιν ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ. Οὗτος προσδοκᾷ ὅτι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις θὰ ὑποστηρίξῃ αὐτὸν κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ ἑλληνικοῦ Κλήρου». Περαιτέρω δὲ ἀφηγεῖται τὴν σκανδαλώδη ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων ἀνάμειξιν τοῦ κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα ἐν Ἀδριανουπόλει Ἄγγλου προξένου Βλουίντ. Οὕτως ὠχυρωμένοι οἱ Βούλγαροι οὐδόπως ἐφρόντιζον περὶ Ἀὐτῆς Πατριαρχικῆς, ἣν ἐνεθυμοῦντο ὁσάκις ἤθελον νὰ τὴν ὑβρίσωσιν ἢ νὰ τὴν εἰρωνευθῶσιν. Διὰ τοῦτο, ἅμα ὑποβαλόντες τὸ ἀποστατήριον ἐκεῖνο ἔγγραφον πρὸς τὸν Πατριάρχην, ἀδιαφοροῦντες περὶ τῆς ἐνδεχομένης αὐτοῦ ἀποφάσεως, νομίζοντες δ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅτι, τό γε καθ' ἑαυτούς, εἶναι ἐν πλήρει τάξει, ἐφ' ὅσον παρητήθησαν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, καὶ πρὶν ἀκόμη περιμείνωσι τοῦλάχιστον ἀπάντησιν τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸ ἔγγραφον αὐτῶν, ἤρχισαν νὰ πολιτεύωνται ὡς ἀνεξάρητοι ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου, κυρίαρχοι ἐπίσκοποι τῆς αὐτονεφάλου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ πρῶτον· εἰς ἀπάντησιν τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινοποιήσεως τῶν δύο Σχεδίων καὶ ἀναίρεσιν τῶν πατριαρχικῶν ἀντενεργειῶν κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν δύο Σχεδίων ἀπερρίθνησαν, ἐν τῷ μεταξὺ διεξοδικὸν ἔγγραφον, ἐπαναλαμβάνον ὅσα καὶ ὅσα καὶ ἡ τύπας ἐκδοθεῖσα **Ἀγασκευή**: ἡ ἀπόφασις τῆς Κυβερνήσεως ἦτο σοφὴ καὶ δικαία τὸ πρῶτον ἐκ τῶν

Ἑλληνισμοῦ μὲ κέντρον καὶ βάσιν τὴν Μακεδονίαν. *Ἐν Ἀθήναις* 1923, σελ. 150 κ. ε. ἐν τῷ αὐτῷ ἔργῳ ἐρευνᾶται καὶ ὁ συσχετισμὸς τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος πρὸς τὴν ὅλην διεθνή πολιτικὴν κατάστασιν καὶ διαπιστοῦται ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ἦτο σύμπτωμα γενικωτέρας πολιτικῆς ἀντιζηλίας μεταξὺ τῶν Δυτικο-Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Ῥωσίας, καθὼς καὶ ἔδαφος καταπολεμήσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Παπισμοῦ.

1. **Κλεανθους Νικολαΐδου**. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ κέντρον καὶ βάσιν τὴν Μακεδονίαν, σελ. 439.

δύο Σχεδίων, ἴδια, εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν τάξιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τοὺς θεσμοὺς αὐτῆς, τοὺς κανόνας καὶ τὰς παραδόσεις· οἱ Βούλγαροι παραμένουσι τελείως ὀρθόδοξοι, καὶ ἂν ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ ἕλληδος Πατριάρχου· πρὸς χωρισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου δὲν ὑπάρχει καμμία ἀνάγκη συγχλήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀρκεῖ δὲ πρὸς τοῦτο μόνον τὸ Χάτι Σερίφ'.» Ἐπειτα διέταξαν τοὺς Βουλγάρους ἱερεῖς νὰ ἀπειθῶσι πρὸς τὰς πατριαρχικὰς ἀρχάς καὶ νὰ ἐκτελῶσι τὰς διαταγὰς, τὰς ὁποίας αὐτοὶ μόνον ἤθελον διαβιβάξει πρὸς αὐτούς. Οὕτω πολλαὶ ἀντικανονικαὶ πράξεις ἐτελοῦντο ὑπὸ αὐτῶν, προστατευομένων ἐν τῇ ἀνόμῳ αὐτῶν πολιτείᾳ καὶ ὑπὸ ὁμάδος «μπράβων». Οὕτω τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1869, βούλγαρος κάτοικος τῆς ἐν Ἐδιρὸν καποῦ συνοικίας, ἐνυμφεῦθη ἑλληνίδα ἐν τῇ αὐτῇ συνοικίᾳ. Τὸν γάμον ἐτέλεσαν, παρ' ἑνορίαν, οἱ Βούλγαροι ἱερεῖς τοῦ Βαλατᾶ, συνοδευόμενοι ὑπὸ Βουλγάρων ὀροπαλοφορούντων. Τῇ 6 Ἰανουαρίου, ἡμέρα τῶν θεοφανείων, βούλγαροι ἱερεῖς περιήρχοντο ἀπὸ ἑνορίας εἰς ἑνορίαν καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς εἰς ἀγοράν, ἀναζητούντες ποῦ ὑπάρχουσι Βούλγαροι, ἵνα ἀγιάσωσιν αὐτούς· καίτοι τὸ Πατριαρχεῖον ἐγκαίρως ἤδη εἶχεν ἀπαγορεύσει εἰς πάντας τοὺς ἱερεῖς τὸν παρ' ἑνορίαν ἀγιασμὸν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν θεοφανείων². Τοιαῦται πράξεις ἀναρχικαὶ συνέβαινον συχνότατα ἐν Κωνσταντινουπόλει σκοπίμως· διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἤθελον οἱ βουλγαρισταὶ νὰ δώσωσι εἰς τὸ Πατριαρχεῖον νὰ ἐννοήσῃ παρὰ τὰς διαμαρτυρίας αὐτοῦ κατὰ τὰς δηλώσεις ὅτι δὲν ἐλύθη τὸ Βουλγαρικὸν ζήτημα, τοῦτο εἶναι ὀριστικῶς λελυμένον, ἤρξατο δὲ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν δύο Σχεδίων.

Δὲν ἤρκουν δὲ αἱ ἀναρχικότητες αὐταὶ τῶν Βουλγάρων· ἀλλ' ἐξήτουν καὶ νὰ δικαιολογῶσιν αὐτὰς καὶ διὰ τοῦ Τύπου ἀκόμη καὶ νὰ στηλιτεῦσιν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, διότι ἐπέμενε νὰ αἴρῃ ἐκ μέσου τὰ δεινὰ ταῦτα ἀτακτήματα. Πατριαρχικοὶ τινες εὐταξίαι, συστήσαντες εἰς τοὺς Βουλγάρους ἱερεῖς κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων νὰ παύσωσι καὶ μὴ εἰσακουσθέντες, ὠδήγησαν αὐτοὺς εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἐρωτηθέντες ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Πρωτοσύγκελου περὶ τοῦ διαβήματος αὐτῶν ἀπήντησαν ὅτι τοιαύτας εἶχον διαταγὰς παρὰ τῶν προϋσταμένων τῶν. Ὁδηγήθησαν ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου, ὅστις καὶ ἐνουθέτησεν αὐτούς· εἶτα δὲ ἀνεχώρησαν. Τί δὲ ἔγραφον μετ' ὀλίγον οἱ Βούλγαροι; Μεταξὺ ἄλλων ἐν τῷ *Levant Herald* τῆς 10 Ἰανουαρίου κατεξανέστησαν κατὰ τῆς πατριαρχικῆς ἐπεμβάσεως. «... ἡ πατριαρχικὴ Ἐκκλησία εἶναι κράτος ἐν κράτει», ἔλεγον. «Ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Αὐτοκρατορίας, ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ἡγεμόνος, ὁ Πατριάρχης διαθέτει ἔνοπλον δύναμιν καὶ συλλαμβάνει ἄνευ οὐδενὸς δικαστικοῦ τύπου ἀνθρώπους ἀβλαβεῖς καὶ κατ' οὐδὲν παραβιάσαντας τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς νόμους... Πεπερίσμεθα ὅτι ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις θὰ καταστείλῃ ἐνεργητικῶς πράξιν, ἥτις εἶναι οὐ μόνον κα-

1. Πρὸβλ. *Κουρβάνωφ*, II, σ. 325. *Γεδεών*. 287.

2. *Γεδεών*, 240—243.

τάχρησις ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ σφετερισμὸς τῆς ἡγεμονικῆς ἀρχῆς»¹. Τὰς προκλήσεις ταύτας ἀπεδοκίμαζον πολλοὶ ἐκφερονούντες Βούλγαροι· οἱ δὲ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες μόλις συγκρατούμενοι ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων κατέπνινον τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῶν. Τὸ κακὸν εἶχε λάβει ἔκτασιν τοιαύτην ὥστε ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος εὐρέθη καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀπευθῆν τῇ 21 Ἰανουαρίου τακρίδιον πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Σύλην, πρὸς τὴν ὁποίαν μάτην ὑπεδείκνυεν ὅτι παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις αὐτῆς ὅτι δὲν θεωρεῖ τὸ ζήτημα λελυμένον, «οἱ ἄνθρωποι οὗτοι οἱ προεξάρχοντες εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀποβαλόντες πᾶσαν συστολήν καὶ πύαν φόβον, διὰ τῶν πράξεων αὐτῶν προσπαθοῦσι νὰ ἀποδείξωσι τὴν Κυβέρνησιν ψευδομένην». Ὁ Πατριάρχης ἔφθασε νὰ εἴπῃ πρὸς τὴν Σύλην ὅτι, ἐφ' ὅσον αἱ πράξεις αὐταὶ θὰ ἐξηκολούθουν, ἀπόκειται εἰς αὐτὴν νὰ σκεφθῆ βαθέως, ἂν οἱ κάτοικοι τῶν διαφόρων ἐνοριῶν θέλουσιν ἀνέχεσθαι ἀπαθῶς τὴν καταπάτησιν τῶν κανονικῶν δικαιωμάτων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἱερέων αὐτῶν. «Ἐγὼ ὅμως, ἔγραψεν ὁ Πατριάρχης, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν μόνον τὸ κανονικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν μέρος τῶν τοιούτων πράξεων, δὲν δύναμαι νὰ ἀνεχθῶ τοῦ λοιποῦ οὐδ' ἐλάχιστον τοιοῦτο κίνημα αὐτῶν, ἀπ' ἐναντίας τῶν θρησκευτικῶν μου κανόνων, ἐντὸς τῆς ἰδίας μου πατριαρχικῆς περιφερείας», εἰζήτηε δὲ νὰ παρεμποδίσῃ ἢ Κυβερνήσις ἢ τὰς τοιαύτας ἀτάκτους καὶ ἀντιθρησκευτικὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων τούτων, συμφώνως πρὸς τὰς πολλάκις δοθείσας ὑπ' αὐτῆς διαβεβαιώσεις περὶ τῆς ἀκριβοῦς διατηρήσεως τῶν καθεστώτων καὶ τῶν πατριαρχικῶν προνομίων²». Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ βουλγαριστικὴ Παρασυμναγωγὴ τοῦ Ὁρτάκιοι ἠδιαφόρει περὶ τῶν πατριαρχικῶν διαμαρτυριῶν.

Ἐχουσα δὲ τὴν πολιτικὴν ὑποστήριξιν ἐξησφαλισμένην, ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ προκαλέσῃ τὴν εὐμένειαν τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Οὕτως εἰς ἀντίρροπον τῆς Πατριαρχικῆς πρὸς τὰς ἐν λόγῳ Ἐκκλησίας ἐπιστολῆς ἀπέστειλαν καὶ οἱ βουλγαρισταί, καθηρημένοι καὶ μὴ, ἐν Ὁρτάκιοι ἀρχιερεῖς, τῇ 25 Φεβρουαρίου 1869, ἐπιστολήν, ἐκθέτουσαν τὰ κατ' αὐτούς³. Τὸ ἄδικον ἔχει πάντοτε ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως «μυκτηρίζουσα, διαχλευάζουσα καὶ ἀποσκυβαλίζουσα νηπίου δίκην τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος,» αὐτοὶ δὲ εἶναι

1. Παρὰ «Νεολόγῳ», 1869, 11 Ἰανουαρίου.

2. Γεδεών. 241. 242.

3. Οἱ ὑπογράφοιτες ἦσαν· οἱ καθηρημένοι· ποτὲ Φιλιππουπόλεως Παῖσιος καὶ ποτὲ Μακαριουπόλεως Ἰλαρίων· ὁ Σόφιας Λωρόθθος, ὁ Βιδύνης Ἀνθίμος, ὁ Φιλιππουπόλεως Πανάρετος καὶ ὁ Λοφίξου Ἰλαρίων.—Μετὰ τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς συνῆψαν καὶ τὰ ἀκόλουθα· 1) Τὸ φυλλάδιον, τὸ ἐπιγραφόμενον «τὰ κατὰ τὰς Ἀρχιεπισκοπὰς Ἀχριδῶν καὶ Πεζίου». 2) Διαμαρτυρήσιν, γενομένην τῇ 26 Φεβρουαρίου 1776 ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Μαυροβουνίου Σάββα πρὸς τὰς ὁμοδόξους Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῇ καταργήσει τῶν Ἀρχιεπισκοπῶν τούτων. 3) Ἀναιρετικὴν ἀπάντησιν πρὸς τὴν πατριαρχικὴν Ἀνασκευὴν τῶν δύο Σχεδίων. 4) Τὸ ἔγγραφον τῆς παραιτήσεως ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου. 5) Ἰδιαιτέραν Ἐπιστολήν τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως Παῖσιου. 6) Ἰδιαιτέρα ἐπιστολὴ τοῦ ποτὲ Μακαριουπόλεως Ἰλαρίωνος.

οἱ σωτήρες αὐτοῦ. Δικαιολογοῦντες τὴν προσφυγὴν αὐτῶν πρὸς τὰς Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας ἔλεγον ὅτι ἐπραίτων τοῦτο «ἵνα ἀναγγείλωσι τὴν ἀλγεινὴν κατάστασιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τοῦ ὀρθοδόξου βουλγαρικοῦ ἔθνους, καταστᾶσαν δεινὴν καὶ ἀξιοθάκρυτον ὡς ἐκ τοῦ διέποντος τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀδίκου Σαμουηλείου συστήματος». Αναχωροῦντες δὲ ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι ὑπεράνω τῆς διοικητικῆς ἐνότητος, ἢ μᾶλλον ὅτι ἡ διοικητικὴ ἐνότης ἐκφράζεται ἐν τῇ δογματικῇ ἐνότητι, ἢ ὅτι ἡ δογματικὴ ἐνότης μόνη, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ διοικητικὴ, εἶναι ἡ ἀληθὴς θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας¹, ἐγνωμάτευον ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα συνέπεια τοῦ πνεύματος τούτου ἡ ἀνάδειξις ἔθνικῶν διοικήσεων, οἷαι συγκεκριμένως ὑπῆρξαν διὰ τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος αἱ ἀνεξάρτητοι Ἐκκλησίαι Ἀχριδῶν, Πρεσλάβας, Τυρονόβου καὶ Πεκίου, αἵτινες ἀνεγνωρίσθησαν μὲν πρὸ αἰῶνων ὡς ἴδια ἔθνικὰ-ἐκκλησιαστικὰ κτήματα τῶν Βουλγάρων, ἐπευλογηθέντα καὶ ὑπὸ πασῶν τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων², τῶν ὁποίων ὁμως τὰς προνομίας ἀπὸ πολλοῦ ἀπεθέρισε τὸ δρέπανον τῆς ἀδικίας, τοῦ ἐπονειδίστου συμφέροντος, τῆς ἀστοργίας καὶ τῆς φιλαρχίας τοῦ Πατριαρχείου, «ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτὰ³». «Εἰς τοῦτο δὲ ὑφίσταται κυρίως, ἔλεγον τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα: ὅτι ἀπωλέσθη ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῶν ἀνεξαρτησία καὶ διατελοῦσιν ὑπὸ ποιμαντορίαν ἱεραρχῶν ὧν ὁ δεσποτισμὸς καὶ ἡ ἰδιοτέλεια οὐδὲν ὄριον ἔχουσι». Δίδοντες οἱ ἀποστολεῖς διασαφήσεις περὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἡγεσίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τῶν ζητήματος ἑμαρτύρουν ὅτι ἡ σκληρότης τοῦ Πατριαρχείου «ἐνέπλησεν αὐτοὺς χριστιανικοῦ ζήλου καὶ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς θάρρος καὶ αὐταπάρνησιν, ὅπως ἐν περιφρονήσει πάσης καταδρομῆς ὑψώσῃ φωνὴν κατὰ τῆς ἀδικίας ταύτης... Τὸ Πατριαρχεῖον, ἔλεγον, ἀπήντησεν εἰς τὸν ἱερόν αὐτῶν ἀγῶνα διὰ τῆς βίας». Ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς ἀνακοινοῦντες ὡς τετελεσμένον γεγονός τὴν ἰδρυσιν ἀνεξαρτήτου βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο Σχεδίων, ἅτινα εὔρισκον ὡς κανονικὰ καὶ νόμιμα ἐζήτητον τὴν ἐπὶ τούτῳ εὐλογίαν τῆς καθόλου Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἧς ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν ἀναπόσπαστα μέλη. Ἡ αὐτὴ ὑβρεολογικὴ μῆνις καὶ ἀσυναισθησία ἐκφράζεται καὶ ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς ἐπιστολαῖς τῶν καὶ καθηγημένων μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως Παΐσιου καὶ ἐπισκόπου Μακαριουπόλεως Ἰλαρίωνος. Ὁ πρῶτος διατηρῶν καὶ ἐνώπιον τῆς ὄλης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἄκραν ἀλαζονίαν καὶ θρασύτητα, διεμαρτύρητο διὰ τὴν καθάρισιν αὐτοῦ καὶ ἐπεδείκνυε τὰς ὑπὲρ τοῦ βουλγαρικοῦ

1. «Ἡ ὁρατὴ διοίκησις τῆς μίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐπὶ μερικῶν διοικήσεων ἐν τῷ δόγματι τῆς ἐνότητος συμπληροῦται». (Ἐπιστολή, σ. 6.7).

2. Παρατηρητέον ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 864, ὅτε ἐξεχριστιανίσθησαν οἱ Βούλγαροι οὐδεμία Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνεκροτήθη. Ἡ ἐν τῇ πεποιθήσει τῆς Ἐκκλησίας ὡς Ἡ' Οἰκουμενικὴ διατελοῦσα ἐπὶ ἱεροῦ Φωτίου Σύνοδος ἐθέσπισεν ὅλος τοῖναντίον: ὅτι ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ὑπόκειται κανονικῶς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

3. Ἐπιστολή σ. 6.7.

λαοῦ ἐνεργείας αὐτοῦ. Ψευδολογῶν δὲ διὰ τὴν παρ' αὐτοῦ διακοπὴν τοῦ Πατριαρχικοῦ μνημοσύνου ἐξεφράζετο ἀνεκδοκίως ὅτι ἐν τῇ ποιμαντορικῇ αὐτοῦ ἔργασίᾳ στάθμην καὶ γνώμονα εἶχε τοὺς πόθους τοῦ ποιμνίου του καὶ τὴν θέλησιν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰλαριῶν, ἀπολογούμενος καὶ αὐτὸς δι' ὅσα ἀνεμόχλευσε κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἔγραφεν ὅτι εὐφροσύνη ἀφ' ἑνὸς μὲν μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος, μεταξὺ δὲ ἦθεν λαοῦ δυσμενῶς διακειμένου πρὸς τὰς Ἐκκλησιαστικὰς Πατριαρχικὰς Ἀρχὰς καὶ τῆς φαινομένης τῶν ἱερῶν Κανόνων εὐθύνης, βλέπων δ' ἐκ τοῦ σύγγυος τὰ ἕσα αἱ θρησκευτικαὶ ἑταιρίαι διεκλήρυτον δημοσίᾳ διὰ τοῦ βουλγαρικοῦ Τύπου, προὔτιμησε νὰ προστατεύσῃ τὰς αἰτήσεις τοῦ λαοῦ ἐπ' ἐλπίδι ὅτι διατηρῶν τὸν λαὸν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαναφέρῃ καὶ τὴν ποθομένην γαλήνην εἰς τὸν ὄριζοντα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν μεταξὺ τῶν διχονοοῦντων ὁμοδόξων λαῶν ἀγάπην. Καὶ οἱ δύο ταραξίαι ἀρχιερεῖς, τοὺς ὁποίους βαρύνει κυρίως ἡ δημιουργία καὶ περιπλοκὴ τοῦ σκανδαλώδους βουλγαρικοῦ ζητήματος, ὧν δὲ ἡ ἐνοχὴ εἶναι ἀριδής, ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, δι' ὧν ἐπιρρίπτουσι τὰ πάντα εἰς τὴν ὀλίγην λαοῦ ἡσυχουήσας καὶ εὐσεβοῦντας πρὸς τὰς Ἀρχὰς αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον μετὰ μόχθου καὶ κόπου, καὶ πολλάκις ὑπόυλως, κατώρθωσαν νὰ σύρῃσι πρὸς τὰς ἀρχικὰς αὐτῶν ἐνεργείας, καὶ οἱ δύο λοιπὸν τοιοῦτοί ποτε ἀρχιερεῖς ἐνεπιστεύοντο ἐν τέλει τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν εἰς τοὺς Προέδρους τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν νὰ ἀποφανθῶσιν ὑπὲρ τοῦ δικαίου'. Ἐννοεῖται ὅτι, ὀρθῶς πράττουσαι αἱ Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι, δὲν ἀπήντησαν ἐπισήμως καὶ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὰς βουλγαρικὰς ταύτας λιβελλικὰς ἐπιστολάς. Οὐχ ἦττον ὅμως ἐν ταῖς ἀπαντήσεσιν αὐτῶν πρὸς τὴν γνωστὴν Ἐγκύκλιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅπου σταθμίζονται ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ αἱ διαθέσεις καὶ αἱ κρίσεις αὐτῶν περὶ τῆς βουλγαρικῆς ἔριδος ἔγομεν ἐμμέσως τὰς ἀπαντήσεις καὶ πρὸς αὐτάς. Καὶ τὸ διόβημα ὅμως τοῦτο τῶν στασιαστῶν ἀρχιερέων ἐνίσχυσεν ἔτι μᾶλλον τὸ Πατριαρχεῖον νὰ ἐξαρτήσῃ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς καταστάσεως ἐκ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἡ ἰδέα τῆς συγκλήσεως τοιαύτης Συνόδου εἶχεν ἤδη κατακτήσῃ εὐρύτατον ἔδαφος οὐ μόνον παρὰ τοῖς ἡμετέροις ἰθύνουσι τότε τὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Τύπῳ. Πᾶσαι αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες τῶν δύο ἐθνικῶν ἡμῶν κέντρων, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν, ἐξετάζουσαι τὴν ἰδέαν ταύτην εὐρισκον ὡς τὴν μόνην ἱκανὴν λύσιν τῆς οὕτω πως περιπλεχθείσης ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ' ἐχαρακτήριζον τὴν πατριαρχικὴν πρότασιν καὶ ὡς ἐνδειξὴν τῶν εὐλικρινῶν καὶ φιλοδικαίων διαθέσεων τοῦ Πατριαρχείου, ἀφοῦ αὐτὸ ἑαυτὸ καθίστα τοῦτο εἰς τάξιν ἐναγομένου ἐνώπιον τοῦ Ἀνωτάτου Κριτηρίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας,

1. Κατὰ τῶν Ἐπιστολῶν τῶν βουλγαριστῶν Ἀρχιερέων ἐδημοσιεύθη ἀναίρεσις ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἀπολογία ἐξ βουλγαριστῶν Ἀρχιερέων καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἀνάγκη τῆς συγκροτήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου». (*Καλλιφόροις*, Ἐκκλησιαστικά. Ἐν Κων/πόλει 1871 Τόμ. Ε' σ. 33—45).

ἐπαφίνων εἰς αὐτὸ τὴν περὶ τῆς πορείας αὐτοῦ ἐν τῷ εἰρημένῳ ζητήματι δικαίαν κρίσιν. Ὁ «Νεολόγος», μεθ' ἀπλότητος, ἀλλὰ καὶ ἀκριβείας, ἀπήγει διὰ τῶν ἀκολουθῶν τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας. «Ἡ μὲν Κυβέρνησις», ἔγραφεν οὗτος τῇ 2α Νοεμβρίου 1868, «ἐθεώρει πολιτικὸν τὸ ζήτημα καὶ ἤθελε νὰ ἀναυγνύηται τὸ Πατριαρχεῖον τὸ ἐθεώρει θρησκευτικὸν καὶ ἀπέκρουε τὴν Κυβερνητικὴν ἐπέμβασιν. Ἀλλὰ καὶ αἰρουμένης τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἐπειδὴ καὶ τὸ Πατριαρχεῖον εἶναι «διαφερόμενον μέρος», φυσικὸν καὶ δίκαιον εἶναι ἡ λύσις τοῦ ζητήματος νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς, ἣτις εἶναι ἡ Σύνοδος πασῶν τῶν ὁμοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Ὡς ἡ λύσις παρεμπιπτοντός τινος μεταξὺ ἑνὸς ἀρχιερέως καὶ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ζητήματος δὲν ἀφίεται εἰς τὸν ἀρχιερέα, ἀλλ' ἐκκαλεῖται εἰς τὴν ἀνωτέραν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχὴν, οὕτω καὶ ζητήματός τινος παρεμπιπτοντος μεταξὺ ἀνωτέρας τινοῦ ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς καὶ μέρους τοῦ ὑπ' αὐτὴν ποιμνίου δὲν δύναται νὰ προέλθῃ ἢ ἐκ τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς, ἣτις εἶναι ἡ Σύνοδος πασῶν τῶν ἀνεξαρτήτων ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν. Καὶ ὥς οἱ ἐπαρχιωταὶ ἑνὸς ἀρχιερέως, ὁσάκις ἔχουσι αἰτίας παραπόνων κατ' αὐτοῦ ἐκκαλοῦνται τὴν δίκην εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, οὕτω καὶ οἱ Βούλγαροι, ἐπειδὴ νομίζουσι ὅτι τὰ Πατριαρχεῖα παρανόμως δὲν ἱκανοποιοῦσι τὰς δικαίας αὐτῶν αἰτήσεις, ὀφείλουσι νὰ ἐκκαλέσωνται τὴν δίκην εἰς τὴν Ἀνωτάτην Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχὴν, τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν». Τῇ 19 Νοεμβρίου, τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁ αὐτὸς «Νεολόγος», ἔξαιρον τὴν ἀξιοπρεπῆ στάσιν τῶν Πατριαρχείων ἐν τῇ ἀπαντησίᾳ αὐτῶν πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην καὶ τῇ Ἀνασκευῇ τῶν δύο Σχεδίων, ἔγραφε: «Δὲν φρονοῦμεν ὅτι μετὰ τὴν προᾶξιν ταύτην μένει εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Βουλγάρους ἔγκλησις τις κατὰ τῶν Πατριαρχείων. Τὰ Πατριαρχεῖα ἔπραξαν ὅ,τι ὄφειλον νὰ πράξωσι χριστιανικῶς τε καὶ ἀνθρωπίνως. Διέσωσαν τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας..., ἀφ' ἐτέρου δὲ δὲν ἐπέβαλον δικτατορικῶς τὴν γνώμην αὐτῶν. δὲν ἐνεκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ ποῦ possumus, ἀλλ' ἐπεζήτησαν λύσιν συνάδουσαν πρὸς τὸ Κανονικὸν τῆς Ἐκκλησίας δίκαιον, ἐπεζήτησαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ μόνου ὁμοδίου Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου». «Ἐὰν τὰ πολύχροτα Σχέδια, ἔγραφεν ἐν ἄλλῃ ἐνκαιρίᾳ ὁ «Νεολόγος», εἶναι ἀντιθρησκευτικὰ καὶ ἀντικανονικά, διατι νὰ πλανᾶται τὸ ἄθῳον Βουλγαρικὸν Ἔθνος, παραδεχόμενον αὐτὰ; Ἐὰν δὲ ἀληθῶς καὶ ἐν εὐσεβείᾳ οἱ Βούλγαροι στασιασταὶ Ἀρχιερεῖς θύουσι τὴν ψυχὴν αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, τὰ δὲ Σχέδια δὲν εἶναι ὡς ἑξακριβώθησαν, καὶ ὄντως ἔχουσι ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ δίκαιον, διατι νὰ ἀνθίστανται εἰς τὸ μέτρον τῆς συγκροτήσεως τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου;»¹ Ἡ γνώμη τοῦ Πατριαρχοῦ εὔρεν ἠγῶ καὶ παρὰ τισὶ ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς ἐν Ρωσίᾳ. Ἰδίᾳ ἢ ἐφημερίδι «Ντὲν» καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν «Ὁρθόδοξος Ἐπιθεώρησις», ἠσπάζθησαν θερμῶς τὸ μέτρον τῆς συγκλήσεως Οἴκου.

1. Ἀνασκευὴ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐγκυκλίου τῆς 5 Νοεμβρίου 1868. («Νεολόγος» 11|23 Φεβρουαρίου 1869).

μενικῆς Συνόδου. Ὁ δὲ συντάκτης τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδομένης Union Chretienne B. Γκέτε συχνότατα συνηγόρει ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς Συνόδου πρὸς λύσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος. Ἐξέφραζε μάλιστα οὗτος καὶ τὴν ἐκπληξιν αὐτοῦ, ὅτε ἐμάνθανεν ὅτι οἱ Βούλγαροι δὲν ἴστερον τὴν ἀνάθεσιν τοῦ ζητήματος αὐτῶν εἰς τὴν κρίσιν τῆς Συνόδου¹. Ἄπ' ἐναντίας ὅμως παρὰ τῷ Βουλγαρικῷ Τύπῳ ἡ Πατριαρχικὴ ἰδέα δὲν εὔρεν οὐδένα ὑποστηρικτὴν. Αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικαὶ καὶ βουλγαρόφιλοι ξενόγλωσσοι ἐφημερίδες ἀντετάχθησαν κατ' αὐτῆς ὑποστηρίζουσαι τὴν ἀποψιν ὅτι ἀρμοδία πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος ἦτο ἡ Κυβέρνησις καὶ ἐπομένως ἦτο ἄσκοπος ἡ σύγκλησις Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἡ βουλγαρικὴ ἐφημερίς «Μακεδονία», ἔγραφεν ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀπαντήσεως τῶν Πατριαρχείων εἰς τὴν Πύλην κατὰ τῶν δύο Σχεδίων καὶ τῆς προτάσεως περὶ Οἰκουμενικῆς Συνόδου τάδε: «ἐντιμότερον ἤθελεν εἶσθαι διὰ τὸν γραικικὸν κληρὸν καὶ συμφερότερον δι' ἅπαν τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, ἂν ἀπὸ τοῦδε ἔκλειον τὰς θύρας τοῦ Πατριαρχείου καὶ παρέδιδον ἄλλοις τὴν ἡγουμενίαν αὐτῶν²». Κατὰ τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου ἦτο καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρωσικὴ Πρεσβεία³.

Οἱ Βούλγαροι εἶχον φθάσει τοιουτοτρόπως εἰς τὸ τέρμα διὰ τῆς ὁδοῦ τὴν ὁποίαν ἐξέλεξαν. Κατόρθωσαν νὰ πείσωσι τὴν Κυβέρνησιν, ἔχουσαν, ὡς ἔκρινε τότε αὕτη τὰ τοῦ Κράτους αὐτῆς, συμφέρον νὰ πεισθῆ, νὰ ἐκδώσῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περιλαλήτων δύο Σχεδίων Σουλτανικὸν Φιρμάνιον. Εἶχον ἐμβάλει εἰς αὐτὴν τὴν ἰδέαν ὅτι αὕτη καὶ μόνη ἐδικαιούτο νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα αὐτῶν καὶ οὐδεὶς ἄλλος. Ἡ δὲ Κυβέρνησις ἐνεκολλώθη τὴν ὑποβαλλομένην αὐτῇ ἀδιαλείπτως ἰδέαν ὅτι ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Πατριαρχοῦ κατὰ τῶν αἰτημάτων τοῦ Βουλγαρικοῦ λαοῦ δὲν ἔχει ἄλλο ἐλατήριον παρὰ τὰς ἐγωϊστικὰς καὶ ἑλληνιστικὰς βλέψεις τοῦ Πατριαρχείου, οὐχὶ ζήλου πρὸς διαφύλαξιν δῆθεν τοῦ κύρους τῶν ἐκκλησιαστικῶν Κανόνων⁴. Οὕτως ἡ Κυβέρνησις ἐμελέτα πλέον τὴν διὰ Σουλτανικοῦ Φιρμανίου λύσιν τοῦ βουλγαρικοῦ Ζητήματος. Ἡ περὶ συγκλήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου πρότασις ἀπειτέλει λοιπὸν ἀπλῆν φιλολογίαν διὰ τὴν Κυβέρνησιν, αἱ δὲ προπαγάνδαι τῆς Δύσεως, αἱ ἐργασθεῖσαι μετὰ τοσοῦτου ζήλου πρὸς θόλωσιν τῶν πραγμάτων καὶ ἄγρευσιν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ ἐμελλον νὰ ἴδωσι τοὺς καρποὺς τῶν μάχων αὐτῶν ἐπιτυχεῖς μὲν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἱεροῦ Φωτίου πόλεμον αὐτῶν, ἀτυχεῖς ὅμως ἀπὸ ἀπώρευος τῶν κυριωτέρων παπικῶν ἰδανικῶν, τῆς προσελκύσεως δηλαδὴ τῶν Βούλγαρων εἰς τὸν Παπικὸν θρόνον.

Ἡ εἶδησις αὕτη περὶ τῶν διαθέσεων τῆς Κυβερνήσεως συνδυαζο-

1. Πρὸβλ. *Κουργάνωφ*, II, σ. 106.

2. Παρὰ «Νεολόγῳ» Κων/πόλεως 19 Νοεμβρίου 1868.

3. *Γρ. Παπαμιχαήλ*, Ἀποκαλύψεις περὶ τῆς Ρωσικῆς πολιτικῆς, «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» Ἀλεξανδρείας, τ. Δ', σ. 386.—Ἰδιαιτέρου τεύχους σ. 9.

4. Πρὸβλ. *Ἀννοσκουήν* τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὰ παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἀποσταλέντα Σχέδια λύσεως τοῦ βουλγαρικοῦ Ζητήματος Ἐν Κων/πόλει. 1869 σ. 4-5.

μένη ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὰ σταλέντα κατ' ἐπανάληψιν Πατριαρχικὰ τακρίγια περὶ τῶν τελευταίων ἐκτρόπων καὶ τοῦ θουρὺβου περὶ ἐφαρμογῆς τῶν δύο Σχεδίων. Ἡ Πύλη ἀπέφειγε νὰ ἀπαντήσῃ γραπτῶς ἐξηνάγκασε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Ἀαλῆ πασᾶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1868. Καθὼς γράφει ὁ Πατριάρχης πρὸς τὰς Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας ἡ ἀθυμία αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐν γένει στάσεως τῆς Κυβερνήσεως εἶχε φθάσει μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε ἐσκέφθη πολλάκις νὰ κλείσῃ τὰ Πατριαρχεῖα καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς διωγμόν'. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίσκεψις αὕτη ἦτο εὐκαιρία νὰ ἀκούσῃ καὶ πάλιν, διὰ πολλοστήν ταύτην φορὰν ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἀνούσιον καὶ χλευαστικὴν κυβερνητικὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις δὲν ἀναμειγνύεται εἰς ζητήματα τῶν ὑπηκόων αὐτῆς ἀφορῶντα εἰς τὴν θρησκείαν καὶ ὅτι οὐδεμία διαταγὴ ἐδόθη εἰς τοὺς κυβερνητικούς ὑπάλληλους περὶ ἐκτελέσεως τῶν γνωστῶν δύο Σχεδίων, τὰ ὁποῖα ἀπέστειλεν, εἶπεν ὁ Ἀαλῆ πασᾶς, εἰς τρεῖς μόνον νομαρχίας. Καὶ ὑπισχεῖτο δὲ καὶ πάλιν ὁ πολιτικὸς οὗτος ἀνὴρ ὅτι θὰ τιμωρήσῃ πάντα ὑπάλληλον ὅστις θὰ ἀπεδεικνύετο ἐνεργῶν παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις ταύτας. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, ἂν ἡ Κυβέρνησις συγκατένευεν εἰς τὴν σύγκλησιν Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ Ἀαλῆς ἀπάντησεν ἀρνητικῶς, εἰπὼν ὅτι πρέπει νὰ ἀποφευχθῇ τὸ μέτρον τοῦτο, διότι τάχα θὰ προῦκάλει θόρυβον ἐν τῷ σώματι τῶν ἐπισκόπων. Ἐξ ἄλλου, ἀνεκοίνου ὁ Βεζύρης πρὸς τὸν Πατριάρχην ὅτι δύναται νὰ δοθῇ ἐφεξῆς λύσις τοῦ ζητήματος, ἐπιφερομένων ἐλαφρῶν τροποποιήσεων εἰς τὸ ἰδιωτικὸν Σχέδιον τοῦ Πατριάρχου τὸ προταθὲν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1867, ὅτε καθίστατο ὅλως περιττὴ ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Ὁ Πατριάρχης ἐνόμισεν ὅτι, ἂν τοιοῦτόν τι ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθῇ, αἱ τροποποιήσεις θὰ ἀφεῶρων πάντως εἰς τὴν παραχώρησιν μιᾶς ἢ δύο ἀκόμη ἐπαρχιῶν ἐκ τῶν παρακειμένων εἰς τὸ ὑπὸ μελέτην ἐξαρχικὸν θέμα· διὰ τοῦτο καὶ συνεφώνησε κατ' ἀρχὴν πρὸς τὸν Μέγαν Βεζύρην, πάντως ὅμως ἐπεφυλάχθη νὰ δώσῃ τελειωτικὴν γνώμην, εἰπὼν ὅτι πᾶσα τροποποίησις ἔδει νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Μετὰ τὴν συνδιάλεξιν ταύτην ἀνεχώρησεν ὁ Πατριάρχης ἐκ τοῦ Βεζυρικοῦ γραφείου ἀποκομίζων τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ κατάστασις ἐξεκαθαρίσθη: τὸ ζήτημα θὰ ἐλύετο διὰ κοινῆς συνεννοήσεως Πατριαρχείου καὶ Πύλης καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας, κυρούσης τὸ ἰδιωτικὸν Σχέδιον τοῦ Πατριάρχου.

Ἄλλ' αἱ Πατριαρχικαὶ ἐλπίδες διεψεύσθησαν ἐντὸς ὀλίγου. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1869, περιήρχετο, παρὰ προσδοκίαν, εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ Πατριάρχου ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Πύλη διώριζεν, ἐξ ἑαυτῆς Μικτὴν τινα ἐξαμελῆ Ἐπιτροπὴν, ἀποτελουμένην ἐκ τριῶν Ἑλλήνων καὶ τριῶν βουλγάρων λαϊκῶν καὶ ἔχουσαν ἐντολὴν νὰ συντάξῃ νέον Σχέδιον, δυνάμενον νὰ ἱκανοποιήσῃ ἀμφότερα τὰ διαφερόμενα μέρη. Ἡ ἀπόφα-

σις αὕτη τῆς Κυβερνήσεως ἦτο ἀπόδειξις τῆς ἐπικρατησάσης τότε παρ' αὐτῇ ἀντιλήψεως ὅτι τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα ἦτο ὑπόθεσις πολιτικῆ καὶ ὅτι ἐπομένως ἔδει νὰ λυθῆ ὑπὸ μόνων λαϊκῶν. Διδὸ καὶ ἄνευ προειδοποιήσεως καὶ γνώσεως τῶν Πατριαρχείων κατηρτίσθη ἡ ἐν λόγῳ Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ τοῦ Ἀαλή πασᾶ'. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων διωρίσθησαν ὁ μετέπειτα πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἐν Ἀθήναις Ἰωάννης Φωτιάδης βέης, ὁ ἱατρὸς Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆς καὶ ὁ ὑφυπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Χρησιτάκις Ζωγράφος². Ἐκ δὲ τῶν Βουλγάρων ὁ Γιωργάκι ἐφένδης Στογιάννοβιτς, μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου, ὁ Ἰβάν ἐφένδης καὶ ὁ Γαβριήλ Κρέστοβιτς, οἰκιστάτος τῷ Ἰγνάτιεφ, ἀμφοτέροι δὲ μέλη τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους. Μόλις εἶναι ἀνάγκη νὰ λεχθῆ ὅτι Ἐπιτροπὴ τοιαύτη ἀπετέλει παρωδιάν. Διότι, ἐφ' ὅσον τὰ μέλη αὐτῆς δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἐξουσιοδότησιν ἐκ μέρους τῶν διαφερομένων μερῶν, ἦσαν ταῦτα ὑπόχρεα νὰ σεβασθῶσι τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς; Ἀναμφιβόλως οὐχί. Ἐκτὸς τούτου ὅλα τὰ μέλη ἦσαν λαϊκοί, καὶ ἐπομένως δὲν εἶχεν ἀρμοδιότητα νὰ ἀποφανθῆ ἔγκυρως περὶ διαφορᾶς πάντως πρὸς πράγματα ἐκκλησιαστικὰ περιπεπλεγμένης. Καὶ ἔπειτα, ὅλοι ἦσαν ὑπάλληλοι σχεδὸν κυβερνητικοὶ καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρεκκλίνωσι τῆς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἡδὴ ἀκολουθουμένης πολιτικῆς. Ἡ σύστασις ἐπομένως τοιαύτης Ἐπιτροπῆς ἦτο προσχηματικῆ, ὅλος τυπικῆ, σκοπὸν ἔχουσα νὰ συγκαλύψῃ τὰ μελετώμενα ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως μέτρα πρὸς αὐθαίρετον λύσιν τοῦ ζητήματος. Καὶ οἱ μὲν Βούλγαροι, ὡς ἦτο ἐπόμενον, εὐχαρίστως ἐδέχθησαν τὴν συγκρότησιν τῆς Ἐπιτροπῆς οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος, ὅστις ἔσπευσεν ἀμέσως, διὰ προσώπου τῆς ἐμπιστοσύνης του, νὰ διαμαρτυρηθῆ πρὸς τὸν Μέγαν Βεζύρη καὶ νὰ διαμηνύσῃ ὅτι οὔτε τὸν σχηματισμὸν τῆς Ἐπιτροπῆς ἀναγνωρίζει, οὔτε τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας αὐτῆς δύναται νὰ παραδεχθῆ³. Ὑπεμίμησε δὲ τὰ προσφάτως μεταξὺ ἀλλήλων διαμειφθέντα δηλῶν ὅτι ἢ ἡ λύσις ἔδει νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν αὐτοῦ Σχέδιον ἢ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐφεισβάλλῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι αἱ διαμαρτυρίαι τοῦ Πατριάρχου δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ ἐξηκολούθει νὰ ἐργάζεται.

Ἐπὶ τέλους κατήρτισεν Σχέδιόν τι. Τοῦτο ὥριζε μὲν ἑδαφικὴν περιφέρειαν τῆς ὑπὸ ἐκμαιοσιν Ἐκκλησίας, ἀλλὰ πολλὰ εὐρύτεραν τῆς ὑπὸ τοῦ Πατριαρχικοῦ Σχεδίου προβλεπομένης. Ὡς ἔδραν προσδιώριζε ἢ τὸ Τύρνοβον ἢ τὴν Ἀχρῖδα. Ὡς πρὸς τὰς διαφειλονικουμένας ἐπαρχίας, καὶ δὴ τὴν τῆς Φιλιππουπόλεως, ἔθεσπίζετο νὰ γείνη

1. **Καλλίφρονος**, Ἐκκλησιαστικά, ἔτ. Γ'. τ. Ε'. σ. 44. τ. ΣΤ'. 183—187. Ἐν Κων)πόλει. 1871. **Γεδεών**, 288.

2. Κατὰ τῶν Ἑλλήνων τούτων ἐδημοσιεύθη Σάτυρα διαπομπέουσα αὐτοὺς ὡς προδότας κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἴδε αὐτὴν ἐν **Α. Ἀριστάρχου βέη**, Πανσλαυία. τ. Δ'. σ. 49—52.

3. **Γεδεών**, 265, 288.

διανομὴ τῶν ἐνοριῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἐπαφίετο δὲ εἰς ἓνα ἐκ τῶν Βουλγάρων Μητροπολιτῶν νὰ διαμένῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ τὸ παράδειγμα, ὡς ἔλεγον, τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων¹. Ὁ Ἰγνάτιεφ καὶ ἡ Πύλη ἤσαν σύμφωνοι εἰς τὴν λύσιν ταύτην, ἔπρεπεν ὁμοῦ νὰ συμφωνήσῃ καὶ ὁ Πατριάρχης. Καὶ εἰς τοῦτο ἐστράφησαν τώρα ὅλοι αἱ προσπάθειαι. Φθίνοντος τοῦ Μαρτίου 1869, οἱ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆς καὶ Χρηστάκις Ζωγράφος προσῆλθον εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ υπέβαλαν εἰς τὸν Πατριάρχην τὸ ἐν λόγῳ Σχέδιον, παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ περιβάλλῃ αὐτὸ διὰ τοῦ κύρους τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Πατριάρχης ὁμοῦ ἀπεκρίθη ὅτι δὲν γνωρίζει Ἐπιτροπὴν, περὶ τῆς ὁποίας τῷ ὠμίλου καὶ ἐπομένως οὔτε ἀποφάσεις αὐτῆς. Τὰ δύο ὁμοῦ ἐκεῖνα πρόσωπα, πλαγιάζοντα παρεκάλουν τὸν Πατριάρχην νὰ δεχθῆ νὰ ἀναγνώσῃ τὸ Σχέδιον καὶ προέβαινον νὰ διαβεβαιώσιν αὐτὸν ὅτι δὲν παρουσιάζουσι τὸ Σχέδιον τοῦτο ὡς Ἐπιτροπὴ ἐπίσημος, οὐδ' αὐτὸ τὸ Σχέδιον ὡς πρᾶξιν ἐπίσημον, οὐδ' εἶναι, ἔλεγον, νέον τὸ Σχέδιον τοῦτο, ἀλλὰ παρουσιάζονται ὡς ἰδιῶται, ὡς ἅπλοϊ χριστιανοί, ἐκ χριστιανικοῦ καθήκοντος προσπαθοῦντες καὶ αὐτοὶ νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν κατάπυσιν τῆς ἐκρύθμου καταστάσεως καὶ ζητοῦντες νὰ μάθωσι παρὰ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν καὶ Πατριάρχου, ἂν που σφάλλεται τὸ Σχέδιον ἐκεῖνο καὶ νὰ ὑποδειχθῶσι τὰ τρωτὰ αὐτοῦ. Ὁ Πατριάρχης συγκατετέθη τότε νὰ ἀναγνώσῃ αὐτὸ ἐνώπιον αὐτῶν, παραχρῆμα δὲ ἐδήλωσεν αὐτοῖς ὅτι οὔτε πρὸς τὸ ἰδιωτικὸν του Σχέδιον συμφωνεῖ, οὔτε ἐπὶ κανονικῶν βάσεων στηρίζεται. Καὶ ἐδήλωσεν ὅτι: πᾶν σχέδιον, ἐξερχόμενον τοῦ κύκλου τῆς ἀρμοδιότητός του, εἶναι ὑπ' αὐτοῦ ὅλως ἀπαράδεκτον, οὐδ' ἐπιτρέπεται μόνῳ αὐτῷ ἢ τροποποιήσις τῶν πρὸς διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας ἱερῶν Κανόνων². Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἤθελον νὰ ἀνοιξῶσι συζήτησιν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ Σχεδίου, ἀλλ' ὁ Πατριάρχης ἐθεώρησε τοῦτο ὅλως μάταιον, καί, ὡς ἐκ τούτου, ἀπῆλθον ἄπρακτοι, συναποκομίσαντες καὶ τὸ Σχέδιον αὐτῶν³. Οὐδὲ κατώρθωσαν νὰ μεταπέσωσι τὸν Πατριάρχην ὅλοι αἱ μεθοδεῖαι τοῦ Ἰγνάτιεφ. Ἐπωφελοῦμενος ἰδίᾳ τὴν κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο πρότασιν τοῦ Πάπα Πίου Θ' πρὸς τοὺς Ἀνατολικούς περὶ συμμετοχῆς εἰς τὴν μελετωμένην Σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ ὁ Ἰγνάτιεφ ἐπέσεισε τὸν κίνδυνον ἀποσκιστήσεως διὰ τοὺς Βουλγάρους λέγων ὅτι ἐν τῇ συγχύσει ἐν ἣ διατελεῖ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐν τῷ παρόντι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἕκαστον νέον στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ προήρχετο αὐτῇ ἐκ τῆς Δύσεως θὰ ἠῤῥᾶνε τὰς διαιρέσεις. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀποκτᾷ μείζονα βαρῦτητα ἐκ τοῦ ὅτι αἱ νέαι παπικαὶ προτάσεις θὰ ἠδύναντο νὰ ἀπειθύνθωσι κατ' εὐθείαν πρὸς τὰς δυσηρεστημένας ἐθνικότητας καὶ νὰ ἐξωθηθῶσιν αὐτάς, τῶν περιστάσεων εὐνοουσῶν ἔνωσιν πρὸς τὸν πα-

1. «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» Ἀλεξανδρείας, Ἔτος Α' σ. 320,321.

2. *Γεδεών*, 266.

3. *Γεδεών*, 288 289.

πισμόν». Ἄλλ' ὁ Πατριάρχης καὶ εἰς αὐτὸν ἀπήντησεν ἀξιοπρεπέστατα: «ὁ κίνδυνος οὐδόλως συνίσταται εἰς τὴν προπαγάνδα τῶν ἰδεῶν αὐτῶν καθ' ἑαυτάς, ἀλλ' εἰς τὸ πλήρες ὑπομονῆς καὶ πειθαρχίας ἔργον τῶν Ἱησουϊτῶν!».

Μετὰ πάροδον ἐνὸς καὶ πλέον μηνός, τὰ αὐτὰ μέλη τῆς κυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς προσῆλθον καὶ δευτέραν φορὰν πρὸς τὸν Πατριάρχην, φέροντα τροποποιημένον τὸ Σχέδιον αὐτῶν. Οὕτω τὸ τελικὸν Σχέδιον τῆς Ἐπιτροπῆς διελάμβανεν, ἐν δώδεκα ἄρθροισι τὰ ἀκόλουθα: Συνιστάται, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία, ἰδιαιτέρον ἐκκλησιαστικὸν θέμα, ἀπολαῦον πλήρους ἐσωτερικῆς αὐτοδιοικήσεως ὡς πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικά¹. Ἐξαρχος τοῦ ὅλου θέματος καὶ πρόεδρος τῆς Βουλγαρικῆς διαρκοῦς Συνόδου θὰ ἦτο ἀνώτερος τῇ τάξει Μητροπολίτης². Τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν τοῦ ὀρθόθεντος θέματος θὰ ἐκανονίζοντο δι' ἰδιαιτέρου Κανονισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἐγκρίνῃ ἡ Κυβέρνησις καὶ δυνάμει τοῦ ὁποῖου θὰ ἐκωλύετο πᾶσα ἔμμεσος ἢ ἄμεσος ἀνάμιξις τοῦ Οἴκου. Πατριαρχεῖον ἐν τῇ διοικήσει τοῦ ὀρθόθεντος θέματος, καὶ ἰδίως ἐν ταῖς ἐκλογαῖς τῶν ἀρχιερέων αὐτοῦ καὶ δὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἐξάρχου. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὀρθόθεντος Ἐξάρχου ἡ Σύνοδος τῆς Ἐξαρχίας θὰ ἀνεφέρετο εἰς τὸν Οἶκον. Πατριάρχην, ὅστις, ὅσον τάχιον, ὄφειλε νὰ χορηγῇ τὴν πρὸς χειροτονίαν προσήκουσαν πατριαρχικὴν ἐκδοσιν³. Ὁ Ἐξαρχος θὰ διωριζέτο διὰ βρατίου, ὄφειλε δέ, ἱεροουργῶν νὰ μνημονεύῃ τὸ ὄνομα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου: εἶγε τὸ δικαίωμα νὰ ἀναφέρηται ἀπ' εὐθείας διὰ πᾶσαν ὑπόθεσιν, ἀφορῶσαν τὴν Ἐξαρχίαν εἰς τὰς διοικητικὰς Ἀρχάς, νὰ λαμβάνῃ δὲ τὰ βεράτια τῶν νέων Μητροπολιτῶν ἀπ' εὐθείας παρὰ τῆς Κυβερνήσεως⁴. Δι' ὑποθέσεις ἐκκλησιαστικὰς καὶ θρησκευτικὰς, χρηζούσας κοινῆς σκέψεως καὶ συμπράξεως, πρὸς συντήρησιν καὶ ἐμπέδωσιν τοῦ ὀρθοδόξου πολιτεύματος, ἡ Σύνοδος τῆς Ἐξαρχίας θὰ ἀνεφέρετο πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τὴν Πατριαρχικὴν Σύνοδον «παρ' ὧν ἤθελον χορηγεῖσθαι αὐτῇ προθύμως ἢ ἀπαιτουμένη σύμπραξις καὶ αἱ ἀναγκαῖαι ἀπαντήσεις»⁵. Ἡ Σύνοδος τῆς Ἐξαρχίας θὰ ἐλάμβανε τὸ ἅγιον Μῦρον παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχεῖου⁶. Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ τοῦ Ἐξαρχικοῦ θέματος εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ πηγαινοέρχωνται καὶ νὰ διέρχωνται ἀμοιβαίως διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ τε Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχεῖου καὶ τῆς Ἐξαρχίας καί, ἐν ἀνάγκῃ ὑπηρεσίας, νὰ διαμένωσιν ἐν ταῖς ἔδραις τῶν βιλλαγετίων καὶ ἐν τοῖς διαφόροις διοικητικοῖς κέντροις, χωρὶς ὅμως νὰ δύνανται, ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, νὰ συγκαλῶσι περὶ ἑαυτοῦς συνόδους, καὶ νὰ ἐξασκῶσιν οἰανδήποτε δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν ἐκτὸς τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν εὐρισκομένων εἴτε γραικῶν, εἴτε βουλγάρων, οὐδὲ νὰ δύνανται νὰ

1. «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» Ἀλεξανδρείας, ἔτ. Α' σ. 324.

2. Ἀρθρ. 1.

3. Ἀρθρ. 2.

4. Ἀρθρ. 3. 5. Ἀρθρ. 4. 6. Ἀρθρ. 5. 7. Ἀρθρ. 6. 8. Ἀρθρ. 7.

ἱερουργήσωσιν ἄνευ τῆς κανονικῆς ἀδείας τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας¹. Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικὸν Μετόχιον καὶ ὁ παρ' οὐτῷ εὐρισκόμενος βουλγαρικὸς ναὸς ἐξηγητῶντο καὶ ἐπωπεύοντο ἅπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Ἐξάρχου, ὡς τὸ Ἀγιοταφικὸν Μετόχιον παρὰ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Ὅσακις δὲ ἡ ἀνάγκη ἀπῆτει, ἡδύνατο ὁ Ἐξαρχος νὰ παραμένῃ ἐν αὐτῷ, χωρὶς ὅμως νὰ δύναται νὰ ἀναμιγνύηται οὐδαμῶς ἐν τοῖς ἀναγομένοις εἰς τοὺς ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἴτε ἄλλαχού εὐρισκόμενοις βουλγαροῖς². Εἰς τὸ Ἐξαρχικὸν θέμα περιλαμβάνοντο αἱ ἀκόλουθοι ἐπαρχίαι : Τσερβενού, Δρύστρας, Προεσλάβας, Τυρνόβου, Σόφιας, Βράτσης, Δοφιζοῦ, Βιδύνης, Νύσσης, Νυσσάβας, Κεστεντηλίου, Σαμακοβίου, Σκοπίων, Βελισσοῦ, Μογλενῶν, Βοδενῶν, Στρωμνίτισης, Πολυανῆς. Βάρνης, πλὴν τῆς πόλεως, τὸ σαντζάκιον Σηλύμνου, πλὴν τῶν πόλεων Ἀγχιάλου καὶ Μεσημβρίας, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σωζουπόλεως ὁ καζᾶς τῆς Σωζουπόλεως, πλὴν τῶν παραλίων· ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως ὁ καζᾶς τοῦ Τσιριμᾶν καὶ Τσίρι Μουσταφᾶ πασᾶ· ἐκ τῆς ἐπαρχίας Δράμας ὁ καζᾶς τοῦ Νευροκόπου· ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης ὁ καζᾶς τοῦ Ἀγῆ Τσελεμπῆ· ἐκ τῆς ἐπαρχίας Πελαγονίας ὁ καζᾶς τοῦ Περλεπέ· ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μελενίκου τὸ βόρειον μέρος, πλὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ νοτίου μέρους τῆς ἐπαρχίας· ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ρασκοπρεσερένης ὁ καζᾶς τῆς Προστίνας· ἐκ τῆς ἐπαρχίας Προεσπῶν ἡ Ἀχρὶς καὶ πάντα τὰ μέρη, τὰ κείμενα ἐκτὸς τῆς ποτὲ ἐπισκοπῆς Προεσπῶν μετὰ τὸ σύνορον αὐτῆς· ἡ ἐπαρχία Φιλιππουπόλεως, πλὴν τῆς πόλεως, τῆς κωμοπόλεως Στενημάχου καὶ τῶν χωρίων Κούκλαινος, Βοδενῶν, Ἀρβανιτοχωρίου, Παναγίας, Νοβοσέλο, Λιασκόβου, Ἀχλανίου, Πατσκόβου, Βελαστίτσας, ἐὰν ᾧσι μικτὰ ἅμα δὲ καὶ τῶν μοναστηρίων Ἀγίας Παρασκευῆς Βοδενῶν, Ἀγίου Γεωργίου Βελαστίτσας. Ἡ Ἐξαρχία ἐπίσης θὰ περιελάμβανε καὶ τὸ παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν προάστειον Μαράσι καὶ τὸ Καρσί—Γιακᾶν, ἐτι δὲ καὶ τὴν ἐν τῇ Φιλιππούπολει ἐνορίαν τῆς Παναγίας, ἐπὶ τῷ ὄρω ὄτι, ὅσοι κάτοικοι, τῆς ἐνορίας ταύτης ἐκφράσωσι τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, οὗτοι ἤθελον μένει, κατ' ἐξαιρετικὴν προνομίαν, ἐκτὸς τῆς τε ἐνοριακῆς δικαιοδοσίας τῆς ὀρθοῦσης ἐκκλησίας τῆς Παναγίας, καὶ δὴ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ἐξάρχου³. Ἐπειδὴ δέ, μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὡς ἄνωθι ὀροθεσίας τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, ἤθελον μένει βούλγαροι ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς καὶ μὴ Βούλγαροι ὑπὸ τὴν τοῦ Ἐξάρχου, θὰ κατεβάλλετο ἀμοιβαίως πᾶσα προσπάθεια, ὅπως ἱκανοποιῶνται αἱ δίκαιαι αἰτήσεις τῶν τε βουλγάρων καὶ μὴ⁴. Ἡ τάξις τῶν κατὰ τοὺς κανόνας Σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων, τῶν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἐξαρχίας κειμένων, ἔμενεν ἀμετάβλητος⁵.

1. Ἀρθρ. 8.

2. Ἀρθρ. 9.

3. Ἀρθρ. 10.

4. Ἀρθρ. 11.

5. Ἀρθρ. 12.—Ἴδε τὸ Σχέδιον παρὰ *Γεδεῶν*, σ. 118—121.

(Συνεχίζεται)